

DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-8559/2026-13-46>

УДК 338.24:658.5

Поляк Катерина Юрїївна

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри документальних комунікацій та менеджменту,
Рівненський державний гуманітарний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2704-7365>

Марценюк Віктор Васильович

викладач кафедри документальних комунікацій та менеджменту,
Рівненський державний гуманітарний університет
ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-4343-7306>

Пляшко Ольга Степанівна

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки та управління бізнесом,
Рівненський державний гуманітарний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7202-1036>

ЕКОНОМІЧНІ МЕХАНІЗМИ ТА ДЕТЕРМІНАНТИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА НА ОСНОВІ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ В СУЧАСНОМУ РИНКОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

У статті досліджено економічні механізми та ключові детермінанти підвищення конкурентоспроможності підприємства на основі ефективного управління витратами в умовах сучасного ринкового середовища. Обґрунтовано, що в умовах посилення конкуренції, економічної нестабільності, цифровізації та трансформаційних процесів в економіці України ефективне управління витратами набуває стратегічного значення та виступає важливим інструментом забезпечення стійкого розвитку підприємства. Визначено сутність конкурентоспроможності підприємства як здатності формувати та підтримувати конкурентні переваги шляхом раціонального використання ресурсів, адаптації до змін зовнішнього середовища та впровадження інноваційних підходів до управління. Проаналізовано сучасні підходи до управління витратами підприємства та встановлено їх вплив на формування конкурентних переваг. Розглянуто основні економічні механізми управління витратами, зокрема бюджетування, калькулювання собівартості, аналіз беззбитковості, контролінг та управління витратами за центрами відповідальності. Доведено, що комплексне застосування зазначених інструментів сприяє оптимізації структури витрат, підвищенню ефективності використання ресурсів та зміцненню ринкових позицій підприємства. Особливу увагу приділено сучасним умовам функціонування підприємств України, що характеризуються воєнними викликами, енергетичною нестабільністю, логістичними обмеженнями та необхідністю цифрової трансформації бізнес-процесів. Встановлено, що в сучасних умовах управління витратами трансформується з інструменту скорочення витрат у стратегічний механізм забезпечення адаптивності, фінансової стійкості та довгострокової конкурентоспроможності підприємства. У результаті дослідження визначено основні детермінанти підвищення конкурентоспроможності підприємства, серед яких ефективність використання ресурсів, інноваційний розвиток, стратегічне управління, цифровізація, управління ризиками та енергоефективність. Обґрунтовано, що комплексне поєднання зазначених факторів забезпечує формування стійких конкурентних переваг та сприяє підвищенню ефективності господарської діяльності підприємства в умовах сучасної економіки.

Ключові слова: конкурентоспроможність підприємства, управління витратами, економічні механізми, конкурентні переваги, ефективність діяльності підприємства, оптимізація витрат.

Kateryna Poliak, Viktor Martseniuk, Olha Pliashko
Rivne State University of the Humanitie

ECONOMIC MECHANISMS AND DETERMINANTS OF INCREASING THE COMPETITIVENESS OF AN ENTERPRISE BASED ON EFFECTIVE COST MANAGEMENT IN THE MODERN MARKET ENVIRONMENT

The article examines the economic mechanisms and key determinants of enhancing enterprise competitiveness based on effective cost management in the modern market environment. It is substantiated that under conditions of intensified competition, economic instability, digitalization, and transformational processes in the Ukrainian economy, effective cost management acquires strategic importance and serves as a crucial instrument for ensuring sustainable enterprise development. The essence of enterprise competitiveness is defined as the ability to create and maintain competitive advantages through the rational use of resources, adaptation to changes in the external environment, and implementation of innovative management approaches. Modern approaches to enterprise cost management and their influence on the formation of competitive advantages are analyzed. The study considers the main economic mechanisms of cost management, including budgeting, cost calculation, break-even analysis, controlling, and responsibility center cost management. It is proven that the integrated application of these instruments contributes to the optimization of cost structures, improvement of resource efficiency, and strengthening of the enterprise's market position. Special attention is paid to the current operating conditions of Ukrainian enterprises, characterized by wartime challenges, energy instability, logistical constraints, and the necessity of digital transformation of business processes. It is established that under modern conditions cost management is transforming from a mere cost-reduction instrument into a strategic mechanism for ensuring adaptability, financial stability, and long-term enterprise competitiveness. The research identifies the key determinants of enhancing enterprise competitiveness, including resource efficiency, innovative development, strategic management, digitalization, risk management, and energy efficiency. It is substantiated that the integrated combination of these factors ensures the formation of sustainable competitive advantages and contributes to improving the efficiency of enterprise economic activity in the context of the modern economy.

Keywords: enterprise competitiveness, cost management, economic mechanisms, competitive advantages, enterprise efficiency, cost optimization.

Вступ. У сучасних умовах розвитку ринкової економіки підприємства функціонують у складному та динамічному конкурентному середовищі, що характеризується високим рівнем невизначеності, швидкими змінами ринкової кон'юнктури, зростанням вимог до ефективності використання ресурсів та посиленням конкурентної боротьби. За таких умов забезпечення конкурентоспроможності підприємства стає одним із ключових факторів його стабільного функціонування та довгострокового розвитку.

Конкурентоспроможність підприємства визначається здатністю ефективно використовувати наявні ресурси, адаптуватися до змін зовнішнього середовища та формувати стійкі конкурентні переваги. Важливу роль у цьому процесі відіграє ефективне управління витратами, яке дозволяє оптимізувати використання ресурсів, знижувати собівартість продукції або послуг, підвищувати рентабельність діяльності та забезпечувати більш вигідні позиції підприємства на ринку. У сучасному економічному середовищі особливого значення набуває формування дієвих економічних механізмів управління витратами, які сприяють підвищенню ефективності господарської діяльності підприємства. Рациональне управління

витратами дозволяє підприємствам не лише оптимізувати фінансові результати, але й формувати конкурентні переваги шляхом підвищення продуктивності, інноваційності та якості управлінських рішень.

Разом із тим актуальним залишається питання визначення ключових детермінант підвищення конкурентоспроможності підприємства, серед яких важливе місце посідають ефективність використання ресурсів, оптимізація витрат, інноваційна активність, стратегічне управління та адаптація підприємства до змін ринкового середовища. Саме комплексне поєднання зазначених факторів дозволяє сформувати ефективну систему забезпечення конкурентоспроможності підприємства. Отже, дослідження економічних механізмів та детермінант підвищення конкурентоспроможності підприємства на основі ефективного управління витратами є важливим науковим та практичним завданням, що обумовлює актуальність обраної теми дослідження.

Матеріали та методи. Дослідження конкурентоспроможності підприємства знайшло відображення у працях багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців. Значний внесок у розвиток теорії конкурентоспроможності зробили такі

дослідники, як М. Портер, П. Друкер, Й. Шумпетер, І. Ансофф, В. Гесць, О. Кузьмін, М. Мескон та інші. У своїх дослідженнях вони розглядали питання формування конкурентних переваг підприємств, впливу інноваційної діяльності, стратегічного управління та ефективного використання ресурсів на підвищення конкурентоспроможності.

У процесі власного дослідження використано загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання. Зокрема, методи аналізу та синтезу застосовано для узагальнення теоретичних підходів до визначення сутності конкурентоспроможності підприємства та управління витратами. Метод системного підходу дозволив дослідити конкурентоспроможність підприємства як комплексну економічну категорію, що формується під впливом сукупності внутрішніх і зовнішніх факторів. За допомогою методу порівняння було проаналізовано різні підходи до управління витратами підприємства та визначено їх вплив на формування конкурентних переваг. Крім того, у дослідженні використано метод узагальнення, що дозволив сформулювати основні напрями підвищення конкурентоспроможності підприємства на основі ефективного управління витратами.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості використання запропонованих теоретичних положень діяльності підприємств з метою підвищення ефективності управління витратами та зміцнення їх конкурентних позицій на ринку. Запропоновані у дослідженні підходи до оптимізації витрат та підвищення ефективності використання ресурсів можуть бути використані керівниками підприємств під час прийняття управлінських рішень, спрямованих на підвищення ефективності господарської діяльності та забезпечення сталого розвитку підприємства.

Метою статті є дослідження теоретичних аспектів формування економічних механізмів і визначення основних детермінант підвищення конкурентоспроможності підприємства на основі ефективного управління витратами в сучасному ринковому середовищі.

Результати. В умовах розвитку ринкової економіки питання забезпечення конкурентоспроможності підприємства набуває особливої актуальності, оскільки саме рівень конкурентоспроможності визначає можливості підприємства ефективно функціонувати на ринку, забезпечувати стабільний розвиток та досягати високих економічних результатів. Посилення конкуренції, глобалізаційні процеси, технологічні зміни та нестабільність економічного середовища змушують підприємства постійно вдосконалювати свою діяльність та шукати нові шляхи формування конкурентних переваг.

У науковій літературі поняття конкурентоспроможності підприємства розглядається із різних

позицій. Загалом конкурентоспроможність підприємства визначається як здатність суб'єкта господарювання ефективно функціонувати на ринку, створювати та реалізовувати продукцію або послуги, які за своїми характеристиками та економічними параметрами є більш привабливими для споживачів порівняно з продукцією конкурентів. Водночас конкурентоспроможність відображає здатність підприємства адаптуватися до змін зовнішнього середовища, ефективно використовувати наявні ресурси та формувати стійкі конкурентні переваги.

Сучасні дослідження підтверджують, що система управління витратами прямо впливає на здатність підприємства зберігати або підвищувати свою конкурентоспроможність. Економічна стабільність, зниження собівартості продукції та стратегічне планування витрат створюють передумови для формування довгострокових конкурентних переваг та підвищення ефективності діяльності підприємства на ринку.

У сучасних умовах розвитку економіки України забезпечення конкурентоспроможності підприємств набуває системного та стратегічного значення, оскільки від цього залежить не лише ефективність окремих суб'єктів господарювання, але й стійкість національної економіки в цілому. Поточний етап характеризується безпрецедентними викликами, пов'язаними з воєнними діями, структурною перебудовою економіки, активізацією євроінтеграційних процесів, зростанням ролі цифрових технологій та необхідністю швидкого відновлення виробничого потенціалу країни. У таких умовах конкурентоспроможність підприємства виступає ключовим індикатором його адаптивності, гнучкості та здатності до розвитку в умовах нестабільності.

Сучасна економіка України функціонує в умовах підвищених ризиків, що проявляється у нестабільності енергопостачання, високій вартості ресурсів, зміні логістичних маршрутів, дефіциті кваліфікованої робочої сили та зростанні фінансових обмежень. Водночас спостерігається активна трансформація бізнес-середовища: підприємства адаптуються до нових умов через релокацію виробництва, диверсифікацію постачальників, переорієнтацію на зовнішні ринки, а також впровадження цифрових інструментів управління. Це формує нову парадигму конкурентоспроможності, в якій ключовими стають не лише витрати, але й швидкість реакції, інноваційність, стійкість до криз і здатність до трансформації.

Особливістю сучасного етапу розвитку економіки України є суттєве зростання ролі факторів, які раніше мали другорядне значення. Зокрема, це стосується управління ризиками, енергетичної ефективності, кібербезпеки, гнучкості бізнес-процесів, а також соціальної відповідальності бізнесу.

В умовах війни підприємства змушені враховувати не лише економічні, але й безпекові аспекти своєї діяльності, що безпосередньо впливає на структуру витрат і підходи до їх управління. Система управління витратами набуває принципово нового змісту. Вона перестає бути лише інструментом оптимізації витрат і трансформується у комплексний механізм забезпечення стійкості, адаптивності та конкурентоспроможності підприємства. Сучасне управління витратами передбачає не лише їх облік і контроль, але й стратегічне планування, прогнозування, аналіз ризиків, а також інтеграцію з цифровими системами управління.

Слід зазначити, що в сучасних умовах господарювання підприємства переживають складні часи: проблеми, які виникають при їх функціонуванні, обумовлюється, з одного боку, кризовими явищами у світі, та, як наслідок, зменшенням платоспроможності населення; з іншого – інтенсивним розвитком інформаційних технологій, і як результат, зменшенням залежності споживачів від продукції промислових підприємств. При цьому, значним деструктивним чинником, що впливає на цей процес, є повномасштабна агресія росії проти України [7, с. 141].

В науковій інтерпретації конкурентоспроможність підприємства доцільно розглядати як динамічну характеристику, що відображає здатність підприємства створювати, утримувати та нарощувати конкурентні переваги в умовах постійних змін зовнішнього середовища. В українських реаліях ця здатність доповнюється необхідністю функціонування в умовах форс-мажорів, обмежених ресурсів і підвищених витрат, що значно ускладнює процес досягнення стабільних конкурентних позицій.

Особливу актуальність в Україні набуває управління витратами в умовах нестабільності енергетичного сектору. Зростання вартості енергоресурсів та ризики перебоїв у постачанні змушують підприємства інвестувати в енергоефективні технології, альтернативні джерела енергії та модернізацію виробничих процесів. Це, з одного боку, підвищує витрати в короткостроковому періоді, але з іншого – формує довгострокові конкурентні переваги. Важливим стає фактор логістики, який у сучасних умовах є одним із ключових елементів конкурентоспроможності. Порушення традиційних транспортних маршрутів, обмеження експорту через морські порти та зростання вартості перевезень суттєво впливають на собівартість продукції. У відповідь підприємства впроваджують нові логістичні рішення, розвивають альтернативні канали постачання та оптимізують складські запаси.

Одним із ключових елементів забезпечення конкурентоспроможності підприємства є формування конкурентних переваг. Конкурентні

переваги визначаються як сукупність характеристик підприємства, які забезпечують йому кращі позиції на ринку порівняно з конкурентами. До основних джерел формування конкурентних переваг відносять ефективне управління ресурсами, інноваційний розвиток, високий рівень якості продукції, ефективну маркетингову політику та оптимізацію витрат.

Рациональне використання матеріальних, трудових та фінансових ресурсів дозволяє підприємству зменшити собівартість продукції, підвищити рівень прибутковості та забезпечити більш вигідні позиції на ринку. У сучасних умовах управління витратами розглядається не лише як інструмент контролю за використанням ресурсів, але й як важливий елемент стратегічного управління підприємством (рис. 1).

Ефективне управління витратами та рациональне використання ресурсів знижують витрати, підвищують рентабельність і якість продукції, що в сукупності веде до зміцнення конкурентних позицій підприємства та зростання прибутковості (табл. 1).

Саме ефективне управління витратами є ключовим фактором підвищення конкурентоспроможності, оскільки безпосередньо впливає на зниження собівартості продукції та підвищення прибутковості підприємства. Інноваційний розвиток і стратегічне управління формують довгострокові конкурентні переваги, а ефективність використання ресурсів забезпечує оптимізацію витрат і підвищення продуктивності. Таким чином, це комплексне поєднання дозволяє підприємству досягати стійких конкурентних позицій на ринку.

Ефективна система управління витратами передбачає застосування сучасних методів аналізу та контролю витрат, планування витрат, бюджетування, а також впровадження інноваційних управлінських підходів. Застосування таких інструментів сприяє підвищенню ефективності господарської діяльності підприємства та створює передумови для формування стійких конкурентних переваг, забезпечення стабільного функціонування підприємства та підвищення його конкурентоспроможності. У сучасних умовах господарювання підприємства змушені функціонувати в умовах обмеженості ресурсів, посилення конкуренції та постійних змін ринкового середовища. За таких обставин рациональне управління витратами стає важливим інструментом підвищення ефективності діяльності підприємства та забезпечення його економічної стійкості.

Витрати підприємства відображають сукупність ресурсів, які використовуються у процесі виробництва продукції, виконання робіт або надання послуг. Ефективність управління витратами значною мірою визначає рівень собівартості продукції, рентабельність діяльності

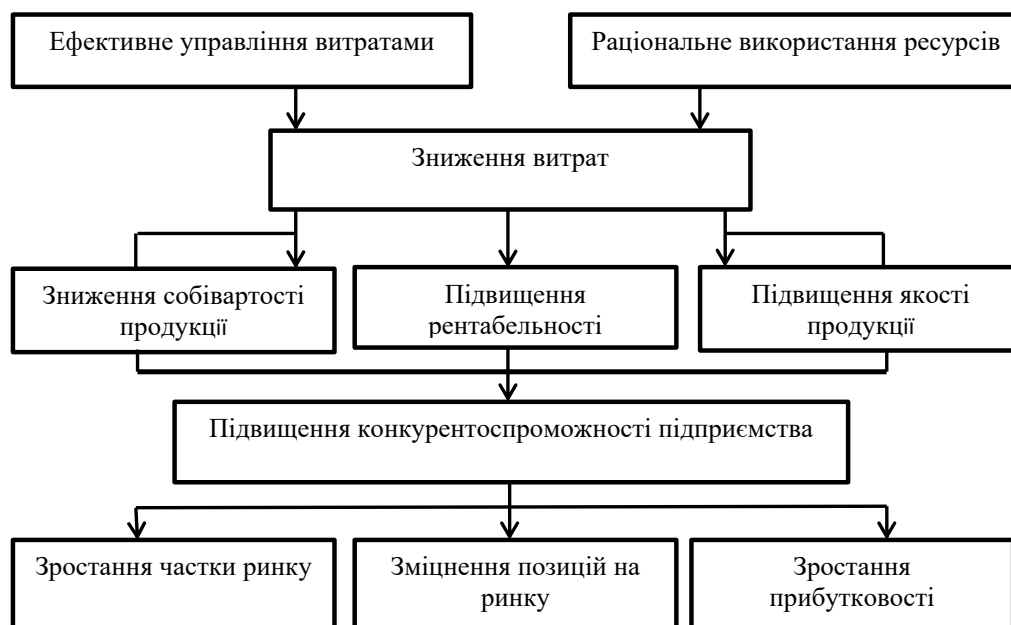

Рисунок 1 – Взаємозв’язок витрат та конкурентоспроможності підприємства

Джерело: сформовано авторами

Таблиця 1 – Основні детермінанти конкурентоспроможності підприємства

Детермінанта	Характеристика	Вплив на конкурентоспроможність
Ефективність використання ресурсів	Раціональне використання трудових, матеріальних, фінансових ресурсів	Зменшення витрат, підвищення продуктивності
Управління витратами	Контроль та оптимізація витрат підприємства	Зниження собівартості продукції, підвищення прибутковості
Інноваційний розвиток	Впровадження нових технологій, модернізація виробництва	Створення конкурентних переваг, підвищення якості продукції
Стратегічне управління	Планування довгострокового розвитку та позицій на ринку	Формування стабільних конкурентних переваг

Джерело: сформовано авторами

підприємства та його здатність формувати конкурентні переваги на ринку.

Важливим аспектом підвищення конкурентоспроможності підприємства є також врахування детермінант, які впливають на формування його конкурентних позицій. До основних детермінант конкурентоспроможності підприємства належать рівень ефективності використання ресурсів, інноваційний потенціал, якість продукції або послуг, рівень організації управління, фінансова стійкість підприємства та ефективність управління витратами.

Конкурентоспроможність підприємства формується під впливом комплексу внутрішніх та зовнішніх факторів, серед яких особливе значення має ефективне управління витратами. Саме оптимізація витрат, підвищення ефективності використання ресурсів та впровадження сучасних управлінських підходів створюють передумови для зміцнення конкурентних позицій підприємства

та забезпечення його сталого розвитку в умовах сучасного ринкового середовища.

Важливим аспектом управління витратами є застосування сучасних методів їх планування, прогнозування та оптимізації витратних потоків, аналізу та контролю що позитивно впливає на результати господарської діяльності та конкурентні позиції підприємства. До основних методів управління витратами належать бюджетування, калькулювання собівартості продукції, аналіз беззбитковості, управління витратами за центрами відповідальності та використання системи контролінгу. Застосування цих інструментів дозволяє підприємствам своєчасно виявляти неефективні витрати, оптимізувати використання ресурсів та підвищувати ефективність управлінських рішень.

Особливе значення у сучасних умовах має і стратегічне управління витратами, що передбачає довгострокове планування витрат з урахуванням стратегічних цілей розвитку підприємства,

а також формування ефективної системи контролю за використанням ресурсів, планування, нормування та мотивацію персоналу до зниження витрат, що загалом підвищує фінансові результати і конкурентоспроможність підприємства. Такий підхід дозволяє підприємствам не лише знижувати витрати, але й підвищувати ефективність господарської діяльності в цілому.

Удосконалення системи управління витратами є важливим фактором підвищення конкурентоспроможності підприємства. Трансформація системи управління витратами, яка набуває стратегічного характеру. Якщо раніше управління витратами розглядалося переважно як інструмент їх зниження, то сьогодні воно виступає як комплексний механізм підвищення ефективності, забезпечення фінансової стійкості та формування довгострокових конкурентних переваг. В умовах зростання вартості енергоресурсів, логістичних витрат та фінансових ресурсів підприємства змушені впроваджувати інноваційні підходи до управління витратами, зокрема цифрові інструменти, аналітичні системи, автоматизацію бізнес-процесів та стратегічний контролінг.

Оптимізація структури витрат передбачає застосування новітніх інструментів управління, таких як цифрові технології. В українських умовах цифровізація виступає не лише інструментом підвищення ефективності, але й засобом забезпечення безперервності бізнесу. Використання хмарних технологій, дистанційних систем управління, електронного документообігу та аналітичних платформ дозволяє підприємствам працювати навіть у складних умовах. Це дозволяє зменшити операційні витрати, підвищити продуктивність та адаптивність підприємства до змін ринку.

Підвищення конкурентоспроможності підприємства потребує комплексного підходу, що передбачає використання ефективних економічних механізмів управління ресурсами та витратами. Оптимізація витрат дозволяє підприємствам не лише підвищувати ефективність виробничої діяльності, але й формувати стійкі конкурентні переваги на ринку. Сучасна практика свідчить, що

саме комплексне поєднання цих факторів забезпечує формування стійкої конкурентної позиції підприємства.

У сучасних українських реаліях особливої актуальності набуває також управління витратами, пов'язаними з ризиками. Це включає витрати на безпеку, страхування, резервування ресурсів, диверсифікацію постачання та створення запасів. Українські підприємства змушені враховувати широкий спектр ризиків: від воєнних і політичних до фінансових, логістичних та енергетичних. Це обумовлює необхідність формування гнучких систем управління, здатних швидко реагувати на зміни зовнішнього середовища, а також впровадження механізмів диверсифікації діяльності і підвищення стійкості бізнесу. Такі витрати, хоча й збільшують загальні витрати підприємства, водночас підвищують його стійкість та конкурентоспроможність у довгостроковій перспективі. Не менш важливою особливістю є зростання ролі управління ризиками як складової конкурентоспроможності.

Одним із основних напрямів підвищення конкурентоспроможності підприємства є оптимізація структури витрат. Це передбачає аналіз та перегляд структури витрат підприємства з метою виявлення неефективних або надлишкових витрат. Важливим інструментом у цьому процесі є економічний аналіз витрат, який дозволяє визначити можливості їх скорочення без зниження якості продукції або послуг.

Кожен метод управління витратами має своє конкретне призначення і вплив на фінансові результати підприємства. Бюджетування дозволяє контролювати витрати та планувати грошові потоки, калькулювання собівартості допомагає виявити неефективні виробничі процеси, а контроль за центрами відповідальності мотивує персонал. Комплексне використання цих методів забезпечує ефективне управління витратами і створює передумови для підвищення конкурентоспроможності (табл. 2).

Ще одним важливим напрямом є підвищення ефективності використання ресурсів підприємства (рис. 2).

Таблиця 2 – Методи управління витратами підприємства

Метод	Суть методу	Переваги для підприємства
Бюджетування	Планування витрат за підрозділами та проектами	Контроль витрат, планування фінансових потоків
Калькулювання собівартості	Визначення витрат на одиницю продукції	Зменшення виробничих витрат, аналіз рентабельності
Аналіз беззбитковості	Визначення точки покриття витрат	Підвищення ефективності управління ресурсами
Контроль за центрами відповідальності	Відповідальність окремих підрозділів за витрати	Мотивація персоналу, підвищення ефективності

Джерело: сформовано авторами

Рисунок 2 – Економічні механізми підвищення конкурентоспроможності підприємства на основі ефективного управління витратами

Джерело: сформовано авторами

Рациональне використання матеріальних, трудових та фінансових ресурсів дозволяє зменшити виробничі витрати та підвищити продуктивність праці. У цьому контексті важливу роль відіграє впровадження сучасних технологій виробництва, автоматизація бізнес-процесів та використання інноваційних управлінських рішень.

У сучасних умовах розвитку економіки України конкурентоспроможність підприємства формується під впливом комплексу специфічних факторів, пов'язаних із воєнними викликами, макроекономічною нестабільністю, прискореною цифровізацією та поглибленням інтеграційних процесів з європейським економічним простором.

Суттєвою особливістю є те, що традиційні чинники конкурентоспроможності (ціна, якість, витрати) доповнюються новими – стійкістю бізнесу до криз, адаптивністю до змін, рівнем цифрової зрілості, здатністю до управління ризиками та швидкістю трансформації бізнес-моделей. У цих умовах підприємства функціонують у середовищі підвищеної невизначеності, що потребує не лише оптимізації внутрішніх процесів, але й перегляду стратегічних підходів до управління розвитком.

Сьогодні конкурентоспроможність підприємства дедалі більше залежить від здатності

інтегрувати інновації та цифрові рішення у свою діяльність. Впровадження хмарних технологій та штучного інтелекту дозволяє підвищити прозорість витрат, оперативність прийняття рішень і точність прогнозування.

Важливою тенденцією є посилення ролі енергетичної ефективності та ресурсозбереження. Зростання вартості енергії, нестабільного її постачання стимулюють підприємства до впровадження енергоефективних технологій, оптимізації виробничих процесів і переходу на альтернативні джерела енергії. Це не лише знижує витрати у довгостроковій перспективі, але й підвищує екологічну відповідальність бізнесу, що є важливим фактором конкурентоспроможності на міжнародних ринках.

У контексті сучасних економічних процесів слід також відзначити значення людського капіталу. Дефіцит кваліфікованих кадрів, міграційні процеси та зміна структури зайнятості змушують підприємства інвестувати у розвиток персоналу, підвищення його кваліфікації та впровадження сучасних методів управління трудовими ресурсами. Людський капітал стає не лише ресурсом, але й ключовим фактором формування конкурентних переваг.

З економічної точки зору можна зробити висновок, що сучасна конкурентоспроможність підприємства в Україні формується на основі поєднання ефективного управління витратами, інноваційного розвитку, цифровізації та здатності до адаптації в умовах високого рівня невизначеності. При цьому витрати перестають розглядатися виключно як об'єкт скорочення і набувають ролі стратегічного ресурсу, оптимальне використання якого забезпечує досягнення високих фінансових результатів.

Управління конкурентоспроможністю є постійним процесом, який вимагає гнучкості, інновацій та постійного аналізу оточення. Підприємства, які успішно впроваджують ці принципи, можуть стати не лише конкурентоздатними, але й витримати випробування часом на змінних ринках [4].

Отже, підвищення конкурентоспроможності підприємства можливе за умови комплексного застосування економічних механізмів управління витратами, оптимізації використання ресурсів та впровадження сучасних управлінських підходів. Ключовими сучасними тенденціями є цифрова трансформація бізнесу, посилення ролі управління ризиками, зростання значення енергоефективності, інтеграція у міжнародні ринки та розвиток людського капіталу. Особливістю українських реалій є необхідність одночасного врахування економічних і безпекових факторів, що суттєво ускладнює процес управління підприємством. У цих умовах саме комплексний підхід до управління витратами, орієнтований на стратегічний розвиток, інновації та гнучкість, дозволяє підприємствам забезпечувати конкурентоспроможність і формувати передумови для сталого економічного зростання.

З метою підвищення конкурентоспроможності підприємства необхідно використовувати комплекс тактичних і стратегічних способів і інструментів служби маркетингу. Забезпечення конкурентоспроможності – це, свого роду модель роботи в ринкових умовах, спрямована на:

- вивчення потреб клієнтів і прогнозування їх розвитку;
- вивчення і розуміння поведінки і можливостей фірм конкурентів;
- постійний моніторинг ринку;
- вивчення навколишнього середовища і тенденцій її розвитку;
- здатність розробити такий товар (послугу) і таку систему збуту і стимулювання споживачів, щоб вони вважали за краще його аналогу;

– здатність реалізувати це в довгостроковій перспективі.

Таким чином, існує багато шляхів підвищення конкурентоспроможності підприємств, проте їх реалізація можлива тільки при наявності на підприємстві кваліфікованих кадрів, високого рівня організації виробничого процесу, кваліфікації та авторитету керівної ланки тощо [2].

Висновки. В сучасних умовах розвитку економіки України конкурентоспроможність підприємства формується під впливом комплексу специфічних факторів, пов'язаних із воєнними викликами, економічною нестабільністю, цифровізацією та інтеграційними процесами. Управління витратами в цих умовах трансформується у стратегічний інструмент, який забезпечує не лише економію ресурсів, але й підвищення стійкості, адаптивності та інноваційності підприємства. Саме здатність ефективно управляти витратами в умовах невизначеності, поєднувати це з цифровими та інноваційними рішеннями, а також оперативно реагувати на зміни зовнішнього середовища визначає рівень конкурентоспроможності підприємств України на сучасному етапі розвитку.

У результаті проведеного дослідження встановлено, що конкурентоспроможність підприємства є важливою характеристикою його ефективного функціонування та розвитку в умовах сучасного ринкового середовища. Вона визначається здатністю підприємства формувати та підтримувати конкурентні переваги, ефективно використовувати ресурси та адаптуватися до змін зовнішнього середовища.

Доведено, що одним із ключових факторів підвищення конкурентоспроможності підприємства є ефективне управління витратами. Раціональне використання ресурсів, оптимізація структури витрат та застосування сучасних методів управління витратами дозволяють підприємствам зменшити собівартість продукції, підвищити рівень прибутковості та зміцнити свої позиції на ринку.

Встановлено, що підвищення конкурентоспроможності підприємства можливе за рахунок оптимізації структури витрат, підвищення ефективності використання ресурсів, впровадження інноваційних технологій та удосконалення системи управління витратами. Комплексна реалізація зазначених заходів сприятиме формуванню стійких конкурентних переваг підприємства та забезпеченню його сталого розвитку в умовах сучасної економіки.

Література:

1. Акулюшина М., Зотова Л., Швець В. Фактори підвищення конкурентоспроможності підприємств в умовах невизначеності. *Економіка та суспільство*. 2024. № 60. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-60-73>
2. Ареф'єва О. В. Конкурентоспроможність підприємств у міжнародному цифровому просторі: Монографія. Київ : ФОП Маслаков, 2019. 342 с.

3. Бочко О., Кожушко П. Теоретичні підходи до дефініції «конкурентоспроможність підприємства». *Економіка та суспільство*. 2024. № 61. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-82>
4. Вербівська Л. В. Застосування інструментів штучного інтелекту при управлінні конкурентоспроможністю підприємства. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2023. № 10. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2023-10-04-06>
5. Гужавіна І. В., Раздорожна Д. Д. Механізм підвищення конкурентоспроможності підприємства. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2021. № 1(35). С. 51–54. URL: <https://journals.dut.edu.ua/index.php/emb/article/view/2534>
6. Дмитрієв І.А., Кирчата І.М., Шершенюк О.М. Конкурентоспроможність підприємства: навчальний посібник. Харків : ФОП Бровін О.В., 2020. 340 с.
7. Денисенко М., Бреус С. Підвищення конкурентоспроможності підприємства як чинник удосконалення процесу управління його економічною безпекою. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2023. № 2(70). С. 139–146. DOI: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2022-70-139-146>
8. Железняк К. Л., Отрок М. В. Напрямки підвищення конкурентоспроможності підприємства. *Ефективна економіка*. 2020. №11. С. 139–146. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.11.71>
9. Задоя О. А., Магдич А. С., Новіков А. М. Конкурентоспроможність України: суть та основні чинники. *International Science Journal of Management, Economics & Finance*. 2024. №4. С. 69–78. DOI: <https://doi.org/10.46299/j.isjmef.20240304.07>
10. Суханова А. Методичні підходи до оцінювання конкурентоспроможності підприємства. *Економіка та суспільство*. 2021. №26. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-26-62>
11. Шишковський С., Одінцева О. Сучасні методи підвищення конкурентоспроможності підприємств. *Економіка та суспільство*. 2022. №44. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-44-110>

References:

1. Akuliushyna M., Zotova L., Shvets V. (2024) Faktory pidvyshchennia konkurentospromozhnosti pidpriemstv v umovakh nevyznachenosti [Factors of improving enterprise competitiveness under conditions of uncertainty]. *Економіка та суспільство*, no. 60. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-60-73>
2. Arefieva O.V.(2019) Konkurentospromozhnist pidpriemstv u mizhnarodnomu tsyfrovomu prostori: Monohrafiia [Competitiveness of enterprises in the international digital space: monograph]. Kyiv: FOP Maslakov.
3. Bochko O., Kozhushko P. (2024). Teoretychni pidkhody do definitsii «konkurentospromozhnist pidpriemstva» [Theoretical approaches to the definition of enterprise competitiveness]. *Економіка та суспільство*, no. 61. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-82>
4. Verbiivska L. V. (2023) Zastosuvannia instrumentiv shtuchnoho intelektu pry upravlinni konkurentospromozhnistiu pidpriemstva [Application of artificial intelligence tools in managing enterprise competitiveness]. *Problemy suchasnykh transformatsii. Serii: ekonomika ta upravlinnia*, no. 10. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2023-10-04-06>
5. Huzhavina I. V., Razdorozhna D. D. (2021) Mekhanizm pidvyshchennia konkurentospromozhnosti pidpriemstva [Mechanism for enhancing enterprise competitiveness]. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*, no. 1(35), pp. 51–54. Available at: <https://journals.dut.edu.ua/index.php/emb/article/view/2534>
6. Dmytriiev I. A., Kyrchata I. M., Shersheniuk O. M. (2020) Konkurentospromozhnist pidpriemstva: navchalnyi posibnyk [Enterprise competitiveness: tutorial]. Kharkiv: FOP Brovin O.V.
7. Denysenko, M., & Breus, S. (2023). Pidvyshchennia konkurentospromozhnosti pidpriemstva yak chynnyk udoskonalennia protsesu upravlinnia yoho ekonomichnoi bezpekoiu [Increasing the competitiveness of the enterprise as a factor in improving the management process of its economic security]. *Vcheni zapysky Universytetu "KROK"*, vol. 2(70), pp. 139–146. DOI: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2022-70-139-146>
8. Zhelezniak K. L., Otrok M. V. (2020) Napriamky pidvyshchennia konkurentospromozhnosti pidpriemstva [Strategies for improving enterprise competitiveness]. *Efektivna ekonomika*, no. 11, pp. 139–146. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.11.71>
9. Zadoia O. A., Mahdich A. S., Novikov A. M. (2024) Konkurentospromozhnist Ukrainy: sut ta osnovni chynnyky [Competitiveness of Ukraine: essence and key factors]. *International Science Journal of Management, Economics & Finance*, no. 4, pp. 69–78. DOI: <https://doi.org/10.46299/j.isjmef.20240304.07>
10. Sukhanova, A. (2021) Metodychni pidkhody do otsiniuvannia konkurentospromozhnosti pidpriemstva [Methodological approaches to assessing enterprise competitiveness]. *Економіка та суспільство*, no. 26. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-26-62>
11. Shyshkovskiy S., Odintsova O. (2022) Suchasni metody pidvyshchennia konkurentospromozhnosti pidpriemstv [Modern methods of improving enterprise competitiveness]. *Економіка та суспільство*, no. 44. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-44-110>

Дата надходження статті: 10.04.2026

Дата прийняття статті: 01.05.2026

Дата публікації статті: 29.05.2026